

Bölüm 2

PAYLAŞAN EBEVEYNLİK (SHARENTING)

Banu SAYINER¹
Seda BAYRAKTAR²

GİRİŞ

Ebeveynliğin geleneksel halinden beri ailelerin çocuklarının fotoğraflarını albümlere özenle yerleştirdikleri, daha sonraki dönemlerde kameralar ile video kasetlere kaydedip evlerine gelen misafirleri veya arkadaşları ile bir övünç kaynağı olarak paylaştıkları bilinen bir gerçektir. Uzun yıllardan beri geleneksel usullerle yapılan paylaşımlar yakın ve tanıdık çevre ile sınırlıyken, zaman içinde teknolojik gelişmelere bağlı olarak dijital ortamlarda yapılan paylaşımlara dönüşmüştür.

Fotoğraf, icat edildiğinden beri kişilerin görünmeyenleri görmelerini sağlamıştır. Bu açıdan bakıldığında aile fotoğrafları, her ailenin kendine ait değerlerini, dönemin şartlarını ve bireylerin sosyo-ekonomik durumlarını gösteriyor olsa da normal bir aile fotoğrafı gibi görünen bazı kareler, bazıları için farklı şeyler anlatabilmektedir. Fotoğraf, gerçeği olduğu gibi aktardığından dolayı kaynak ve alıcı arasında bir köprü görevi oluşturmaktadır. Fotoğrafın gerçekliği bütün çıplaklığı ile göstermesinin bir sonucu olarak, her birey üzerinde uyandırdığı his ya da hisler birbirinden farklı olmaktadır. İnsanların, fotoğrafta kendilerinden veya hislerinden bir parça bulduklarında, o fotoğraftan daha yüksek oranda etkilendikleri görülmektedir. Dijital teknolojilerin gelişimiyle meydana gelen ve popüler olan sosyal medya ortamları, kişilerin yaşamlarından kesitlerin paylaşıldığı ve kişiler arası bilgi akışının yönlendirildiği sanal platformlardan oluşmaktadır. Bu ortamlarda aileye ait fotoğraflarının paylaşılması, onların oluşturduğu değerlerin dijitalleşmesine neden olmaktadır (Anık Gök, 2021).

Teknoloji her zaman iki ucu keskin bir kılıç olmuştur. İnternet, doğası gereği uluslararası sınırları kaldırmış olup, bizler de bu sınırsız ortamlarda dijital teknolojiye bağlılık yaşamımıza devam etmekteyiz. Israrla sürdürdüğümüz 7/24 çevrimiçi yaşam tarzımız ile birlikte her an ulaşılabilir oluyor, hayatımız

¹ Psikolog Dr., İstanbul-Türkiye banusayiner@gmail.com

² Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, sedabayraktar@akdeniz.edu.tr

boyunca karşılaşmak bile istemeyeceğimiz insanları adeta yanımıza çağırıyoruz. Bu sistem içinde en garip olan şey ise, çoğu zaman kişisel bilgi ve verilerimizi gönüllü olarak verip bizi bulmak isteyen sapkın kişiler ve suçlular için hayatı inanılmaz ölçüde kolaylaştırdığımızdır. Her birimiz gün boyu internet ortamında yaptığımız işlemlerle arkamızda dijital ayak izleri bırakıyoruz; telefon kayıtlarımız, mesajlarımız, tarayıcı geçmişlerimiz, GPS verilerimiz ve e-postalarımız sonsuza kadar varlıklarını sürdürebileceği bir akışın içine giriyor. Alvin Toffler: “Teknolojik gücümüz artıyor, ancak yan etkileri ve olası tehlikeleri bundan çok daha hızlı büyüyor” demektedir (Goodman, 2016).

Son yıllarda teknolojinin hızlı ilerlemesi sonucu oluşan dijital devrim, birçok alanda etkileşimi sağlarken bireylerin yaşamlarında bazı problemlerin oluşmasına da neden olmaktadır. Kişiler arası iletişimi etkileyen sosyal medya hayatın bir parçası haline dönüşmektedir. Dijital iletişim ağlarına ulaşım, onun bir parçası olmak isteyen kişiler günlük yaşamlarının her anında bu platformları sıklıkla kullanmaktadırlar. İnternet’in güvenli kullanımıyla ilgili temel kurallardan biri, çevrimiçi olarak yalnızca şu anda veya gelecekte bizi tehdit edemeyecek bilgileri paylaşırken, buna karşılık itibarımıza zarar verecek, bizi kamu önünde iftiraya maruz bırakacak çevrimiçi kişisel ve hassas bilgileri paylaşmamamız gerektirir. Ancak sorun, bir ebeveynimiz, arkadaşımız veya iş arkadaşımız tarafından kişisel bilgilerimizin paylaşılması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu paylaşımı gerçekleştirenler de genellikle ebeveynlerdir (Kopecky & ark., 2020).

Yetişkinlerin internet ortamındaki varlığını sürdürmek amacıyla yaptığı paylaşımlar, sadece kendi yaşamlarını değil çocuklarına ait bilgi, fotoğraf ve videoları da içermektedir. Ana-baba olarak yapılan bu paylaşımlar dijital yaşamda yeni bir kavramın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çocuklarla ilgili mahrem bilgilerin aileleri tarafından sosyal medya üzerinden yoğun olarak paylaşılması nedeniyle dikkat çekmiş ve konu birçok bilim insanı tarafından araştırılmaya başlanmıştır. İngilterede paylaşmak manasında olan “share” kelimesi ile ebeveynlik anlamındaki “parenting” sözcüğünün birleşiminden oluşan “sharenting - sosyal medya ebeveynliği/paylaşan ebeveynlik” kavramı, bir ebeveynin (anne ya da baba) çeşitli sosyal medya platformlarından yararlanarak çocuğuna ait olan fotoğraf ve video gibi bireysel belgeler içeren medya bilgilerini sosyal medya ortamlarında paylaşmasıdır (Brosh, 2016; Brosch, 2018; Choi & Lewallen, 2018; Fox & Hoy, 2019; Kopecky & ark., 2020). Bu kavramın “e-ebeveynlik” şeklinde kullanılmasını önerenler de bulunmaktadır (Atalay, 2019). Sharenting kavramı, çocuklarının çevrimiçi kimliğinin koruyucusu olarak hareket etmesi gereken ebeveynlerin, çocuklarının çevrimiçi yaşamları hakkında bilgi ve görüntüleri paylaşma biçimine

atıfta bulunmaktadır (Steinberg, 2017). Paylaşan ebeveynlik, ebeveynlerin çocuklarının mahremiyetlerine girerek, onların kişisel bilgilerini, fotoğraflarını, videolarını ve postlarını sosyal medyada yüksek oranda paylaşmaları şeklinde ifade edilebilir (Günüç, 2020; Ayhan & Öztürk, 2021).

Dijital yaşamın ailedeki bir yansıması olarak paylaşan ebeveynlik kavramının giderek yaygınlaştığı görülmektedir. Bu çalışmada dijitalleşme ile oluşan paylaşımların ailedeki etkilerine dikkat çekilerek, oluşan süreçteki etkilerine vurgu yapılması amaçlanmaktadır.

PAYLAŞAN EBEVEYNLİK

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımının ailelerde artması sonucu “dijital ebeveyn” kavramı ortaya çıkmıştır. Teknoloji ile yaşanan toplumsal değişimler ailenin tanımı, yapısı, türleri, işlevleri yönünden geleneksel aile yapısını etkilerken, özellikle ebeveynlik ve çocukluk kavramlarının dijitalleşen hayatta yeniden tanımlanması ile dijital ebeveyn/ebeveynlik, dijital çocuk/çocukluk kavramlarının oluşumuna neden olmuştur (Zeybekoğlu Akbaş & Dursun, 2020).

Günümüzde ebeveynlerin “dijital ebeveyn, internet ebeveyni ya da çevrimiçi ebeveyn” gibi rolleri olduğu görülmektedir (Kaya & Mutlu Bayraktar, 2021). Yapılan çalışmalarda; ailelerin evlerinde bulunan bilgi ve iletişim teknolojilerine ait televizyon, masaüstü bilgisayar, dizüstü bilgisayar, akıllı telefon ve tablet sahibi oldukları, bu cihazların arasında en çok akıllı telefonun yer aldığı belirtilmektedir (Aral & Kadan, 2021; Altun, 2019). Ebeveynlerin internette geçirdiği süre ise, anneler için haftalık ortalama 238 dakika (0-1400 dk) ve babalar için haftalık ortalama 291 dakika (0-1850 dk) olarak saptanırken, anne ve babaların internette en fazla sosyal medya için zaman geçirdikleri belirlenmiştir (Altun, 2019).

Tarihi süreç içinde annelik rolünün bazı değişikliklere uğrayarak dijital iletişim ağlarının birer üyesi olan yeni nesil anneliğe dönüştüğü görülmektedir. Günlük yaşamın bir parçası olan sosyal medya, birçok kimliğin değişimine neden olduğu gibi geleneksel annelik kimliğini de etkilemektedir (Ergül & Yıldız, 2021). Annelerin teknolojik aletleri yoğun bir şekilde kullanımı sonucu “yeni anneler” kavramı ortaya çıkmıştır. Bu anneler bilgisayar başında, internette sosyal ağ sitelerini ve blogları yüksek oranda kullanmaktadırlar (McDaniel, Coyne & Holmes, 2012). Sosyal medyadaki fotoğraf paylaşımları annelerin deneyimlerini paylaşmaları ve ebeveynlik konusunda destek almaları için bir kaynak sağlamaktadır. Annelerin yaptığı paylaşımların okunması, başarılarının bir işareti ve iyi ebeveynliğin bir

göstergesi olarak belirtilirken, bu durum “anne gururu” olarak düşünülmekte ve “dijital annelik” kavramı belirginleşmektedir (Lazard & ark., 2019).

Sosyal medya platformlarından olan Facebook, Twitter, Instagram, ile Whatsapp ve TikTok’un sıklıkla kullanıldığı görülürken, sosyal ağlar arasında son yıllarda özellikle Instagramın yoğun kullanımı sonucu “Instagram” ve “mother” sözcüklerinin birleşimi ile oluşan “Instamom” yani “Instagram Anneleri” diye tanımlanan bir kavramın ortaya çıktığı gözlenmektedir. Dijitalleşme birlikte geleneksel anneliğe ek olarak gelişen bu kavram; annelerin sosyal medyada kendilerine ve çocuklarına ait bilgileri ile günlük yaşamdaki her davranış ve duygusunu paylaştıkları bir süreç olarak görülmektedir (Ergül & Yıldız, 2021; Güngör, 2021). Günümüzde YouTube üzerinden çocuklarıyla ilgili içerik paylaşımında bulunan anneler “YouTubermoms” ya da “YouTuberanneler” olarak ifade edilmektedir (Serin, 2019). Sosyal medyayı kullanan annelerin yanı sıra babalar da mevcuttur. Instagram’ı aile hayatlarını belgelemek ve marka sponsorluğu için çekici bir takipçi kitlesi oluşturmak için kullanan “Instadads” yani “Instagram Babaları” olarak nitelenen babalar da bulunmaktadır (Campana, Van den Bossche & Miller, 2020).

Ebeveynlerden özellikle anneleri tarafından paylaşılan çocuğa ait bilgilerin dört grup altında toplandığı saptanmaktadır. Bunlar; özel/gizli bilgiler (çocuğun sevdiği yiyecekler, boy, kilo, doktoru ve gittiği okula ait bilgiler), özel kıyafetler (çocuğun iç çamaşırı, bikini, bez, bornoz gibi kıyafetleri ile görülmesi), duygusal anlar (öncelikle mutluluk anları ve sonrasında da çocuğun ağladığı, öfkelenmesi, kızgın olduğu ve ebeveyne poz verirken) ve ticari amaçlar (belli bir ürünün tanıtımına yönelik olarak çocuğun sevdiği gıdalar, kıyafetler, mekânlar şeklinde ifade ve hareketleri kapsayan fotoğraflar ile maddi gelir ya da ücretsiz ürün sağlama) olarak saptanmıştır (Baştemur, Borucu & Bulut, 2021). Ebeveynler paylaştıkları resim ve videolarla çocuklarına ait bir kimlik oluştururlarken, paylaşılan resim türleri incelendiğinde; ebeveynlerin etiketledikleri resimlerin en fazla doğum günü, mezuniyet ve isimlendirme töreni gibi kutlama günlerine ait olduğu (Maraslı & ark., 2016), diğer paylaşımların gezi, utanç verici komik olaylar ve az da olsa yarı çıplak ya da çıplak fotoğrafların yer aldığı belirtilmektedir (Udenze & Bode, 2020). Covid-19 pandemisi dönemindeki ebeveyn paylaşımları arasında; oyun ve sanat, birlikte yemek pişirme ve evde spor yapma gibi bir öğrenme etkinliğini ele alan gönderiler, pandemi ile ilgili eleştiri ve şikayet içeren gönderiler, öğrenme oyunları, Montessori etkinlikleri, çocuklarla yemek pişirme gibi etkinlikler, yıldönümleri (örneğin çocuğun doğum günü), reklamlar,

evde çekilmiş TikTok videoları gibi, can sıkıntısını komik bir şekilde ifade eden gönderilerin yer aldığı görülmektedir (Er & ark., 2022).

Sosyal medya olarak adlandırılan birçok uygulama, insanların günlük yaşamlarında önemli bir yer teşkil etmektedir. Sosyal medya uygulamaları, ilk başlangıçta arkadaşlık kurma ve tanıdık kişiler ile iletişime geçme amacındayken, artık insanların kendilerini ifade ederek sanal bir benlik oluşturmalarını sağlamaktadır. Sosyal medya ağlarında ve platformlarında bireylerin yaptıkları paylaşımların diğer kullanıcılar tarafından görülerek paylaşılması süreci kişilerin bireysel haz duymalarına neden olmaktadır (Anık Gök, 2021). Ebeveynlerin, çocuklarının bilgilerini ve fotoğraflarını sosyal medyada daha fazla ve sık olarak paylaşım yapması “aşırı paylaşım-oversharing” olarak adlandırılan yeni bir kavramın oluşumuna yol açmıştır. Ebeveynlerin çocukları hakkında başkalarıyla sosyalleşmek (Klucarova & Hasford, 2021), başka ebeveynlerin deneyimlerinden faydalanmak, ebeveynlikle ilgili bilgi edinmek ile çocuklarla yapılabilecek etkinlikler hakkında bilgi almak ve yaşanan sorunlarla ilgili çözüm aramak (Ögel Balaban, 2021) amaçlı olduğu görülmektedir. Bu paylaşımların gururlarını göstermek, psikolojik doyum sağlamak için çocuklarının fotoğraflarını ve/veya videolarını sosyal medyada paylaşma eğilimi ile yapıldığı ve olumlu yorumlar alınan paylaşımların kendilerine mutluluk vererek, yeni paylaşımlar yapmalarına yönelik motivasyon sağladığı belirtilmektedir (Günüç, 2020). Ebeveynlerin paylaşımlarında ebeveynlerin kendileri/çocukları için sundukları sunum için bir onay ve beğeni şeklinde oluşan geri bildirimlerin daha fazla paylaşımı teşvik edebileceği saptanmıştır. Bazı ebeveynler beğeni almak için sıklıkla paylaşım yapmaktadırlar (Cino, Demozzi & Subrahmanyam, 2020). Ebeveynler, çocuklarına ait gönderileri resimlerinde ve başlıklarında yer verseler bile paylaşımlarında öncelikli olarak kendilerine odaklanma eğiliminde oldukları ve a kendi benliğini ortaya koymak olduğu vurgulanmaktadır (Holiday, Norman & Densley, 2020). Ebeveynlerin sosyal medyada çocuklarına ilişkin paylaşım yapmalarını etkileyen etkenler arasında; iletişim, büyüme ve gelişim süreci, hatıra, kendini mutlu hissetme, arşiv meydana getirme, diğer kişilerin paylaşması, takipçilerden destek almak (Turgut & ark., 2021) olarak ifade edilmektedir.

Yaşadığımız dijital çağda çevrimiçi şekilde çocuğunun fotoğrafını, videosunu çekmek çocuğuna ait bilgileri paylaşmak ebeveynler için yaygın bir uygulama haline gelmiştir. Sanal dünyada paylaşımında bulunmanın olumlu etkilerini yaşadıklarını belirten aileler, paylaşımların özellikle çocuklarına yönelik olumsuz etkileri yönünde bilinçlendirilmelidirler.

PAYLAŞAN EBEVEYNLİĞİN RİSKLERİ

Annelerin, çocuklarına ait bilgileri sosyal medya sitelerinde paylaşımlarının sağladığı birçok yararın yanı sıra, beklenmedik riskleri de beraberinde getirebilmektedir. Anneler, paylaşma davranışının risklerinin farkında olsa da birçok kişinin hala resimler ve etkinlik bilgileri gibi hassas konulardaki paylaşımlarını sürdürdüğü görülmektedir (Briazu, Floccia & Hanoch, 2021). Sosyal medyada, annelerin büyük bir kısmının çocuklarıyla ilgili bilgi paylaştığı görülürken, yaklaşık olarak annelerin yarısı bilgi ve fotoğraf paylaşmanın sakıncalı olmadığını belirtmektedir (Aslan & Durmuş, 2020).

Ebeveynlerin dijital platformlarda çocuklarına ilişkin çeşitli amaçlarla yaptıkları paylaşımların riskler taşıdığı konusunda bilinçlendirilmelerine yönelik dikkat çekilmek istenmektedir.

Dijital Ayak İzi

Kişilerin sosyal medyada yaptıkları paylaşımların oluşturduğu kavramlardan biri de “dijital ayak izi”dir. Dijital ayak izleri, farklı dijital ortamlardaki etkileşimimiz sonucunda bıraktığımız dijital izler kümesi olarak tanımlanmaktadır. Bunlar sosyal ağları, öğrenme yönetim platformlarını, çevrimiçi kursları, forumları, blogları, wikileri içeren alanları ve dijital bilgi sistemlerini içermektedir (Buitrago Ropero, Ramírez Montoya & Laverde, 2020). Ebeveynlerin ve çocuklarla ilgili diğer kişilerin çocuklara yönelik yaptığı paylaşımlar sonucunda çocuğun dijital ortamda yer alması ile bir dijital ayak izi oluşturduğu belirtilmektedir (Cino & Dalledonne Vandini, 2020; Özgül & ark., 2022). Şunu vurgulamak gerekir ki, ebeveynler çocuklarının özel yaşamlarıyla ilgili konuları dijital medyanın değişik alanlarında paylaşım yaparak kendi dijital ayak izlerini oluştururlar, bu izler yakın zamanda ve gelecek yıllarda öngörülemeyen sonuçlara yol açabilir (Brosh, 2016). Çocuklar ebeveynlerinin kendilerine yönelik yaptıkları paylaşımların oluşmasında bir kontrol sahibi olmadıkları gibi, bu paylaşımların tamamen silinmesi mümkün olmayacağı için çocukluklarında yapılan paylaşımların etkilerini yetişkin olduklarında ve yaşamları boyunca taşıma riskine sahip olarak, daha çocuk doğmadan önce ultrason ve hastane görüntülerinin dijital anneler tarafından yapılan paylaşımlar nedeniyle doğduktan hemen sonra dijital ayak izlerinin oluştuğu ve bu izlerin kayıt altına alındığı belirtilmektedir (Cino & Dalledonne Vandini, 2020; Çimke, Yıldırım Gürkan & Polat, 2018; Sezerer Albayrak, 2020).

Çocuk İstismarı

Ebeveynlerin sosyal medyada çocuklarını içeren yaptıkları paylaşımlar sonucunda çocukların istismar edilme ile karşı karşıya kalabilecekleri vurgulanmaktadır. Bu istismarın yaratacağı tehlike duygusal, siber zorbalık veya cinsel alanlara yönelik olabileceği gibi, onların psiko-sosyal, bilişsel, cinsel ve bedensel gelişimleri üzerinde problem yaratabileceği, özensiz ve dikkatsiz yapılan paylaşımların çocuğun gururuna ve itibarına zarar vererek, taciz gibi durumlar ile çocuğun öz saygısını olumsuz etkileyebileceği (Günüç, 2020; Öden Akman, Çuhacı Çakır & Kocabaş, 2021; Serin, 2019; Zorluoğlu Yılmaz, 2021), ebeveynlerin sosyal medyadaki yaptıkları açıklamalar ile paylaşılan utanç verici resimler ve öyküler sonucunda bazı çocukların diğer çocuklar tarafından çevirim içi zorbalığa uğramasına neden olabileceği belirtilmektedir (Steinberg, 2017).

Dijital paylaşımların yaratacağı çocuk istismarı duygusal ve cinsel zarar vermelerinin yanı sıra ebeveynlerin doğrudan çocuklarından yararlanma, onları kullanma hatta sömürmelerine yönelik olarak da gerçekleştiği görülmektedir. Bazı ebeveynlerin takipçi sayılarının artması için, reklam veya para kazanma amacıyla (Çalapkulu & Alp, 2020), internet kanallarında yayınlar yapmak (Atalay, 2019), dikkat çekmek, takipçi sayısını artırarak para kazanmak için blog yazarı (Archer, 2019; Kopecky & ark., 2020), instagram annesi, (Güngör, 2021), instagram babası (Campana, Van den Bossche & Miller, 2020) olarak ticari şekillerde çocuklarını kullanmaktadırlar. Günümüzde çocukların gizliliğiyle ilgili geniş bir blog uygulamaları yelpazesi vardır. Bazı ebeveyn blog yazarları (parent bloggers) veya vlogger (video bloggers) kendilerinin ve çocuklarının tam adlarını, resimlerini ve konumlarını açıkça ifşa ederken, bazıları da takma adlar kullanmakta veya yüz resimlerini kullanmaktan kaçınmaktadır. Ancak genel olarak “paylaşım” ve özel olarak da ebeveyn blog yazarlığının etiği ve pratikliği tartışılmaktadır (Blum Ross & Levingstone, 2017). Bu durumda ebeveynler farklı paylaşımları ile görünürlüklerini artırmalarının yanı sıra sanal dünyanın risklerinden korumaları gereken çocuklarını bilerek veya bilmeyerek istismara yol açmaktadırlar (Serin, 2019).

Ebeveynlerin yaptıkları paylaşımlarda kendi çıkarlarından daha çok olarak çocuklarına yönelik oluşabilecek istismarı düşünmeleri gerekmektedir.

Dijital Kaçırma

Ebeveynlerin çocuklarını sosyal medyada paylaşımlarının yarattığı önemli problemlerden birisi de “dijital kaçırma/kaçırılma”dır. Anne babalar yaptıkları paylaşımların sadece kendi belirledikleri kişiler tarafından görüleceğini

düşündüklerinden, çocuklarına yönelik bu ayak izlerinin büyük kitlelerin eline geçebileceğini düşünmediklerinden çocuklarına ait risk oluşturduklarının farkına varmamakta veya görmezden gelmektedirler (Kopecky & ark., 2020; Özgül & ark., 2022).

Ebeveynin yaptığı paylaşımlar sonucunda çocuk istese de istemese de çevrimiçi bir kimlik oluşmaktadır. Stanford Üniversitesi'nden Psikiyatrist Elias Aboujaoude bu davranışı "dijital kaçırma" olarak adlandırmıştır. Bu kavram, birisi ebeveynin çocuğuna ait paylaştığı fotoğrafını indirdiğinde ve onu kendi profiliymiş gibi sunduğunda kullanılmaktadır (Kopecky & ark., 2020). Ebeveynlerin çocuklarına ait bilgilerin paylaşımlarının oluşturduğu risklerden birisi olarak dijital çocuk kaçırma durumunda ebeveynlerin çocuğa ilişkin paylaştığı fotoğrafların başkaları tarafından çalınıp, çocuk başka bir ailenin çocuğu gibi bir dijital kimlik oluşturulmasına yönelik paylaşılan olgular görülmektedir (Baştemur, Borucu & Bulut, 2021). Bazı ebeveynlerin, yalnızca bir fotoğraf göndermenin bile çocukları için bir gizlilik riski oluşturabileceğini keşfetmesine yönelik vakalarda bir anne kızının fotoğrafını Facebook'ta yayınladıktan sonra tanımadığı bir kullanıcıdan bir beğeni almasıyla başlayan süreçte yabancı birinin çocuğun resmini ana sayfa fotoğrafı yaparak, kendi çocuğu gibi sunduğunu saptamıştır. Bir başka anne, iki kızının birer fotoğrafını yayınladıktan sonra, başka bir Facebook sayfası tarafından küçük kızlarının resimlerinin paylaşıldığını görmesi sonucunda çocuklarını paylaştığı sayfadaki bağlantının binlerce takipçinin yanı sıra birçok kişinin Facebook sayfasına giden bağlantıyı takip edebileceğini ve kızları hakkında yaşadıkları yer de dahil olmak üzere daha fazla bilgi edinebileceğini fark etmiştir (Steinberg, 2017).

Dijital kaçırma deneyimi olarak görülen bu örnekler sonucunda ebeveynlerin fazla paylaşımının getirdiği güvenlik risklerini dikkate almaları gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Pedofili

Dijital iletişim yaşamı kolaylaştırırken, ebeveynlerin sosyal ağlar üzerinden paylaştığı fotoğraflara rahat ulaşım sonucu pedofili kişilerin kolay hareket etme tehlikesini de beraberinde getirmektedir. Ebeveynlerin çocuklarının mahrem yaşamlarına yönelik yaptığı paylaşımlar, çocuklara yönelik cinsel istek duyanlarda uyarıcı etki oluşturarak, bu kişilerde kötüye kullanımlara neden olabilmektedir. Pedofili tehlikesi sadece dışarıda değil, sosyal medyada da görülebilmektedir (Güngör, 2021). Pedofili amaçlı olarak kullanılan fotoğrafların ve videoların genellikle denizde, havuzda ve parklarda çekilerek paylaşılan sitelerindeki

çocuklardan elde edildiği belirtilmektedir, Dijital ortamda bu paylaşımlara ulaşım kolay olduğundan kötü niyetli kişiler tarafından cinsel amaçlı olarak kullanılabilmesi ve çocuk istismarına yol açabileceği kabul edilmektedir (Baştemur, Borucu & Bulut, 2021). Pedofillerin peşine düştükleri çocuklarda yaş, cinsiyet, saç rengi ve boy gibi çeşitli tercihleri olduğu düşünüldüğünde, sosyal medya veya diğer online kaynaklara yüklenen fotoğraflar, kendine av arayan çocuk istismarcıları için sanal bir alışveriş kataloguna dönüşmektedir (Goodman, 2016). Sosyal medyada paylaşılan çocuklara ilişkin yapılan iyi niyetli yorumların yanı sıra kötü niyetli olanlar da görülmektedir. Pedofili bireyler için sosyal medya çocuk istismarcılarının rahatça dolaşabildikleri bir alan haline gelmektedir. Avustralya'nın Yeni Çocuk e-Güvenliği Komiserine göre; çocukların sosyal medyada ve aile bloglarında paylaşılan masum fotoğrafları, bazı sübyancı resim paylaşım sitelerinde bulunan materyallerin %50'sinden fazlasını oluşturmaktadır. Ebeveynler tarafından çevrimiçi paylaşılan fotoğrafların istismar edici olmadığı, ancak eklenen yorumlarla cinselleştirilebileceği belirtilmektedir. E-Güvenlik Komiserliği'nin kıdemli araştırmacısı Toby Dagg, en az 45 milyon görsel materyal içeren bir sitede, materyallerin yaklaşık olarak yarısının doğrudan sosyal medyadan alınmış olduğunu belirtmektedir (Battersby, 2015).

Bir annenin, ikiz çocuklarının tuvalet eğitimleri sırasında çekerek sosyal medyada paylaştığı fotoğraflara yabancıların ulaştığını ve değiştirerek pedofililerin yer aldığı bir web sitesinde paylaştıklarını öğrenmesi sonucu diğer kişileri, çocuklarının mahrem durumlarını paylaşmamaları ve yayınlanmış bu tür görüntülere yönelik uyarılar için oluşturulmuş sitelerin kullanılması yönünde bilgilendirmede bulunması ve sosyal medya paylaşımlarına yönelik bir bilinçlenme önerisi açısından önemlidir (Sezerer Albayrak, 2020).

Pedofili tehlikesine yönelik olarak başta ebeveynlerin paylaşımları olmak kaydıyla toplumdaki kişilerin de dikkat etmelerinin gerekliliği vurgulanmaktadır.

Mahremiyet ve Mahremiyet Paradoksu

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte sosyal medyaya artan ilgiye paralel olarak bazı ailelerin dijital ebeveynlik rollerine bağlı olarak çocuklarının mahrem alanlarını bilinçli olarak korudukları belirlenirken, bazı ebeveynlerin ise bu konuda oldukça bilinçsizce sosyal medyanın yarattığı olumsuzlukları görmeyerek , çocuklarını sosyal platformlarda paylaşarak çocuklarının mahrem yaşamlarına ebeveyn olarak kendilerinin ihlaline neden oldukları saptanmıştır (Çalapkulu & Alp, 2020). Bu sosyal ağların ebeveynlere, ebeveynlikleriyle ilgili deneyimleri ve mutlulukları paylaşmak veya ebeveynlik sorunlarıyla ilgili yardım aramak için

benzersiz bir fırsat sunduğuna şüphe olmamakla birlikte, çocuklar hakkında utanç verici veya çok fazla kişisel bilgi paylaştıklarında sorunlar ortaya çıkmakta olup, ebeveynlerin genel olarak gizlilik ayarlarını paylaşımlarını sınırlamak için kullanmadıkları dikkate alındığında, çocukların mahremiyetini (gizliliğini) ihlal etme risklerinin artacağı düşünülmektedir (Brosh, 2016).

Ebeveynlerin hamilelik aşamasında başlattığı paylaşım süreci çocuğun isminin belirlenmesi, çocuğun doğum anı ve doğum sonrası birçok özel olayları içererek devam etmekte ve ebeveynler için profesyonel bir maddi gelir kaynağı haline bile alabilmektedir. Bunların arasında eğlenceli paylaşımlar yer alırken, çıplak, yarı çıplak veya utanç verecek öğeleri de içeren paylaşımlar görülmektedir (Brosh, 2016, Akpınar & ark., 2020). Ebeveynlerin büyük bir kısmının bu paylaşımlarından dolayı ileride herhangi bir rahatsızlık duymayacaklarını belirttiği ifade edilmektedir (Akpınar & ark., 2020).

Ebeveynlerin kişisel bilgileri kullanarak kendi dijital anlatıları ve paylaşımlarında, çocuklarına ait kişisel bilgilere yer vermesi sürecinde çocuklarının mahremiyetinin kontrolünün gerektiği vurgulanmakla beraber yapılan çalışmalarda, çocukların mahremiyetinin paylaşım yoluyla ihlal edildiği (Barnes & Potter, 2021), paylaşımlarda çocukların rızasının olmadığı, ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkileyebileceği ve beklenmedik bazı risklere de yol açacağı belirtilmektedir (Garmendia, Martínez & Garitaonandia, 2021; Romero Rodriguez & ark., 2022).

Ebeveynlerin çocuklarının gelişimini belgelemek, sosyal medyadaki takipçilerinden sosyal destek almak, yeni ebeveynler olarak yalnızlığın üstesinden gelmek gibi amaçlarla paylaşımında bulunurlarken, çocuklarının internet ortamındaki mahremiyetlerini koruma konusunda yeterli olmadıkları (Wardhani & Sekarasih, 2021), yaptıkları paylaşımların yakın çevreleri ile sınırlı olduğunu düşündüklerinden, sosyal medya uygulamalarının kopyalama, saklama ve paylaşma ile birçok kişinin çocuklarının mahremiyetine ulaşma olanağına sahip olduğunun bilincinde olmadıkları (Zorluoğlu Yılmaz, 2021), sosyal medyada çocukları ile ilgili paylaştıkları bilgiler açısından bir sakınca görmediğine (Aslan & Durmuş, 2020) dikkat çekilmektedir. Ayrıca ebeveynler sosyal medyada çocuklarına ait paylaşımında bulunurken dikkatli oldukları, fakat sosyal medyada takip ettikleri diğer ebeveynlerin çocuklarına yönelik yaptıkları paylaşımlarda, çocuklarına ilişkin mahrem bilgilerin yer aldığını belirtmektedirler (Küçükali & Serçemeli, 2019).

Bu açıdan konuya bakıldığında ailelerin çocuklarına ait bilgileri paylaşmak veya paylaşmamak konusunda ikilem yaşadıkları görülmektedir. Ailelerin dijital

ortamlarda varoluşun getirdiği motivasyona karşılık çocuklarının mahremiyetini koruma çelişkisinin incelenmesinin gerekli olduğu gözlenmektedir. Önemli mahremiyet kaygılarına rağmen sosyal kaygı gibi psikososyal faktörlerin ebeveynlerin hassas bilgileri paylaşma davranışına motive ederek bu paylaşımlara devam etmeleri “mahremiyet paradoksu” ile açıklanmaktadır (Briazu, Floccia & Hanoch, 2021; Güngör, 2021; Haley, 2020). Bilgisayarlı çocukluğun ortaya çıkması, mahremiyet kaybı ve gelecekte çocuklara yönelik çeşitli sorunlara neden olabileceği belirtilmektedir. Ayrıca, çocukların mahremiyet hakkının ve dijital güvenliğinin korunmasında esas sorumlunun ebeveynler olması gerekirken, bu durum, ebeveynlerin çocuklarına ait olan bilgileri sosyal ağlarda paylaşma istekleriyle çelişmektedir (Romero Rodriguez & ark., 2022). Ebeveynlerin çocuklarının ultrason görüntüleri ile başlayan paylaşımları bebek partisi (babyshower), yaş günü partileri, tatiller ve tuvalet eğitimi fotoğraflarına kadar giden süreçte geçmişte ayıp olarak nitelenen birçok bilgiyi paylaşımları, mahremiyet konusunda endişe yaratmakla birlikte yine de paylaşımına devam etmeleri (Sezerer Albayrak, 2020) ile ebeveynlerin yaptıkları paylaşımlarda aldıkları önlemler ve sınırlamalar ile paylaşımların kötüye kullanımının olmayacağına ve paylaşımların hiçbir risk oluşturmadığına inandıkları görülürken, paylaşımların kötü niyetli kişiler tarafından, olumsuz amaçlar için kullanılabilmesi konusunda ebeveynlerin çoğunun bilinçli olmadığına dikkat çekilmektedir (Günüç, 2020; Kopecky & ark., 2020).

Ebeveynler arasında, sosyal medyada çocuklarına ilişkin yaptıkları paylaşımlarla ilgili yasal sorumluluklarının farkında olduklarını bilenlerin yanı sıra, yasal sorumluluklarını ve oluşabilecek yasal süreçleri bilmeden paylaşım yapanların da olduğu (Turgut & ark., 2021), ebeveynlerin mahremiyete önem verdiklerini belirtmelerine karşın yaptıkları paylaşımların içeriğinin çocukların günlük yaşamları, faaliyetleri, deniz, havuz gibi tatil fotoğraflarının oluşturmasının mahremiyete yönelik bir ironi oluşturduğu belirtilirken, sosyal medyada mahremiyet kavramı oluşumunun kişinin oto kontrolü ile bağlantılı olduğunu vurgularken, (Sezerer Albayrak, 2020), ebeveynlerden bir kısmının bilgi ve fotoğraf paylaşımını doğru bulmadığı ve çok az bir kısmının ise paylaşımlarının suç olabileceğini düşündükleri belirtilmiştir (Aslan & Durmuş, 2020). Mahremiyet anlayışına sahip ebeveynlerin sosyal medyada daha az resim ve video paylaşımında buldukları ifade edilmektedir (Ranzini ve ark., 2020).

Ebeveynlerin, çocuğun çevrimiçi kimliğini ve çocukla ilgili bilgileri çocuğun rızası olmadan yapmaları sorunun kaynağını oluşturmaktadır. Bu durumlardaki ebeveynin yasal sorumlulukları açısından belirlenmiş olgular bulunmaktadır.

Aktris Gwyneth Paltrow'un instagram profilinde, 14 yaşındaki kızı ile bir kayak gezisinde kızının kayak yaptığını gösteren fotoğrafı, kızının bu paylaşımları istemediğini belirtmesine rağmen rızası olmadan paylaşması sonucunda, kızının fotoğraf hakkında şikâyetle bulunmasına rağmen fotoğrafın internette kalması sonucunda Gwyneth Paltrow'un 5 milyon takipçisinin 170 bininden beğeni aldığı görüldüğü, bu takipçiler arasında yaşanan bölünme nedeniyle, bir kısmı annenin bir kısmı da kızın yanında yer alması ile rıza ve mahremiyet konularına dikkat çekmesi bakımından önemli bir örnek oluşturmaktadır (Kopecky & ark., 2020; Ranzini & ark., 2020). Habertürk Gazetesi'nin 2018 yılında yaptığı habere göre, izinsiz ebeveyn paylaşımlarının görüldüğü davalardan biri İtalya'da olup, 16 yaşındaki bir çocuk kendisine ait fotoğrafların rızası olmadan annesi tarafından paylaşılması sonucu oluşan davada, annenin yaptığı paylaşımları silerek, tazminat ödemesine karar verilmiştir (Akt. Gültekin, 2018). Türkiye'de ise, blogger bir anne için İstanbul Beykoz Aile Mahkemesi tarafından verilen karar dikkate alındığında, ebeveynlerin çocuklarının fotoğraflarını izinsiz ve habersiz paylaşmadan, hukuki sorumluluklarını yeniden gözden geçirmeleri gerekliliği de ortaya çıkmaktadır. Bu eylemin boşanma nedeni olarak gösterilebilmesinin yanı sıra, ebeveynleri tarafından bilgi ve fotoğrafları paylaşılan çocukların ileride ebeveynlerine karşı dava açabilme hakkına sahip olabilmeleri açısından yol gösterici olmaktadır (Erişir ve Erişir, 2018).

Ebeveynler ifade özgürlüğü hakkına sahip olsalar bile, çocuklarıyla ilgili olarak yapılan sosyal medya paylaşımlarıyla çocuğun dijital yaşamını başlattığı için sorumlu ve bilgili olmasının yanı sıra, çocuğun yüksek yararını dikkate alarak yapılan uygunsuz paylaşımların çocuğun daha sonraki yaşantısını olumsuz yönde etkileme risklerini düşünerek hareket etmelidir (Dobrila, 2021). Pandemi sürecindeki paylaşımlarda araştırma sonuçları çocukların yüzlerinin çoğunlukla erişebilir olduğu, bu durumun çocukların psikolojik iyi oluşları ve mahremiyetlerinin korunması yönünden farkındalık yaratacak eğitimlerin verilmesinin uygun olacağı belirtilmektedir (Er & ark., 2022). Çocuğun/çocukların mahremiyetinin korunmasında ailenin birincil rolü olduğu düşünüldüğünde, küçüklerin mahremiyetini ve dijital güvenliğini korumak için ailenin dijital eğitiminin sağlanması ve ebeveynlerin dijital yetkinliklerinin gelişiminin gözden geçirilmesinin önemine dikkat çekilmektedir (Romero Rodríguez & ark., 2022). Bazı ebeveynler, akrabaları ve arkadaşlarını memnun etmek, duygusal destek sağlamak, sosyal çevresini genişletmek veya ekonomik getiri sağlamak için çocuklarına ait olan görüntüleri paylaşma arzusu ile gizlilik arasında paradoks yaşamaktadırlar. Bu durum, çocukların mahremiyetine

yönelik riske dikkat çekerken, yaşanan gerilimlerin giderilmesi için de dijital okur yazarlık (Archer, 2019) ile çocuklarının uzun vadeli güvenliğini ve ebeveyn ilişkilerini riske atabilecek yeni durumlar oluşmasını önlemeye yönelik olarak uygunsuz içerikli paylaşımlardan uzak durmalarını sağlamak için ebeveynlerin belli ölçüler içinde eğitilmesi önerilmektedir (Williams Ceci & ark., 2021). Ebeveynler yaptıkları paylaşımlar ile etik, mahremiyet ve sorumlulukları arasında ikilem yaşamaktadırlar (Siibak & Traks, 2019). Aile içerisinde ve yakın çevrede yapılmış olan sosyal medya paylaşımlarının olumlu etkilerinin herkese açık olarak paylaşılmasıyla olumsuz etkiler oluşturabileceği, bunun da yeni bir “çocukluk imajı inşası”na neden olabileceğine dikkat çekilmektedir (Yüksel, 2021).

Bu bağlamda ele alındığında ebeveynlerin çocuklarına ilişkin yaptıkları ve yapacakları paylaşımlara yönelik olarak bilinçlendirilmelerine ihtiyaç duyulduğu gözlenmektedir.

PAYLAŞAN EBEVEYNLİĞİN HUKUKİ BOYUTU

Dijital çağda ebeveynlerin çevrimiçi olarak kendileri ve çocuklarının görüntülerini ve öykülerini internette yayınlamanın yaygın popülaritesine rağmen, ebeveynlerin çocuklarının mahremiyetini ihlal edip etmediği konusunda sorular gündeme gelmektedir (Blum Ross & Levingstone 2017). Velayet altındaki çocukların kişisel verilerinin, velisi olan ebeveynleri tarafından sosyal medyada kullanılmasının, çocuğun mahremiyet ve kişilik hakkına olan etkisi kanunlar tarafından belirlenmiştir (Ertuğrul, 2021; Girgin & Gönal, 2021). Ebeveynlerin, rıza gösteremeyecek kadar küçük olan çocuklarıyla ilgili çevrimiçi paylaşımında bulunmaları durumunda birinci derecede sorumlu oldukları belirtilmektedir (Cino & Dalledonne Vandini, 2020). Çocuklarına ait paylaşımında bulunan ebeveynlerin çocuklarının mahremiyetini korumalarına yönelik olarak konunun kanuni boyutuna dikkat çekilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Yasalar Kapsamında Paylaşan Ebeveynlik

Ebeveynlerin sosyal medyada çocuklarına ait olan bilgileri paylaşım yapmalarına ilişkin yasal sorumluluklarının farkında oldukları halde paylaşım yapanların yanı sıra, yasal sorumluluklarını ve oluşabilecek yasal süreçleri bilmeden paylaşım yapanların oranların yüksek olduğu vurgulanmaktadır (Turgut & ark., 2021). EU Kids Online Raporu, 19 Avrupa ülkesindeki çocukların bakış açılarından paylaşma uygulamasına ilişkin sonuçları göstermektedir. Buna göre, paylaşmaya sorunlu bir uygulama olarak yaklaşılırken, çocuklar ve ebeveynleri arasında çocuğun yüksek menfaatleri ile hakları ve mahremiyetin korunması arasındaki

çatışmalara dikkat çekilmektedir (Garmendia, Martınez, & Garitaonandia, 2021).

Hukuki olarak, kişiye ait eylem ve bilgilerin kendi talebi dışında paylaşılması hak ihlali olarak nitelenmektedir. Özellikle de çocuğun haklarını korumakla yükümlü ailesi tarafından çocuk rıza göstermeden paylaşım yapılması çeşitli hukuki sorumluluk ve kararları da beraberinde getirmektedir. Çocuğun rızası kavramı da çocuğun bilişsel, psikolojik ve sosyal gelişimi açasından işlerliği olmayan bir içerik oluşturduğundan, ebeveynin paylaşımı mahremiyet problemi yanında hukuki aımızları da beraberinde getirmekte olup, özel hayatın gizliliğinin korunması ile ilgili haklar, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda da yer almaktadır (Güngör, 2021). Anayasa'nın Kişinin Hak ve Ödevleri kapsamında bulunan 20. maddesi ile özel hayatın gizliliği ve korunması içerikli kısmında "Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar" şeklindeki ifadesi ile özel yaşamın mahremiyeti ve korunmasının sağlanmasıya yönelik düzenlemeyi kapsamaktadır (Erişir & Erişir, 2018; Güngör, 2021). Özel hayatın korunması, insana değer veren bütün siyasal sistemlerde sosyal ve psikolojik gereksinimlerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Sosyal bir varlık olan insanın toplumda başkaları ile olan ilişkileri, gizlilik ve aılık dereceleri bakımından iç içe geçmiş çemberlere benzetilmektedir. En içteki çember "çekirdek benlik" olarak ifade edilmekte olup, kişinin hiç kimseyle paylaşmadığı mutlak sırları, gizli duyguları, düşünceleri, korkuları ve dikkatlerinden oluşmaktadır. Bir insan hakkı olan mahremiyet kavramı üç grup altında incelenmektedir. Bunlar; mekânsal mahremiyet (kişiye çevreleyen yakın fiziksel alanı korumayı), kişi mahremiyeti (kişiye haksız müdahalelere karşı korumayı) ve bilgi mahremiyeti (kişisel verilerin toplanma, saklanma, işlenme ve dağıtımının nasıl yapılacağını ya da yapılmayacağını) kontrol etmeyi gerektiren durumlardır (Kılınç, 2016). Ebeveynlerin, çocuklarına ait yaptıkları paylaşımların çocuğun kişisel verilerine ve özel hayatına müdahale etme olarak değerlendirildiğinde AB Genel Kişisel Verilerin Korunması Tüzüğü kapsamında hem 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nda hem de 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda düzenlemeler olduğu görülmektedir (Erdoğan, 2019; Ertuğrul, 2021; Serin, 2019; Zorluoğlu Yılmaz, 2021). Paylaşan ebeveynlik kavramının Türkiye'nin çocuk hakları açasından taraf olduğu sözleşmeler ve Türkiye'deki yasalar çerçevesinde çocukların hak ve mahremiyetini korumaya yönelik olarak uluslararası olarak ele alındığında, 1989 yılında Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde yer alan 16., 18. ve 19. maddelerine yönelik

olarak incelendiği, (Erişir & Erişir, 2018; Kale Özçelik, 2020; Girgin & Gönal, 2021), 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, çocuğun tehlikelerle karşılaşması durumunda çocuğun menfaatine yönelik koruma yönünde kısıtlamalar ve engellemeler oluşturulduğu (Gültekin, 2018; Güngör, 2021), 2016 yılında yürürlüğe giren Kişisel Verilerin Korunması Kanunu açısından özel hayatın gizliliği açısından oluşturulan düzenlemelere ait anne babaya ait yükümlülükler olduğu (Güngör, 2021), bunun yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı okul ve kurumlardaki yönetici, öğretmen ve öğrenciler tarafından okulda ders sırasında veya serbest zamanlarda yapılan etkinliklere yönelik MEB tarafından “Okullarda Sosyal Medyanın Kullanılması” konusunda 07.03.2017 tarih ve 2017/12 sayı ile yayınlanan genelge (MEB, 2017) ile paylaşımlara yönelik düzenlemeleri içeren çocukların korunmasına yönelik çalışmalar oluşturulmaktadır.

Unutulma Hakkı

Özel yaşamın mahremiyeti hakkı ile kişisel verilerin korunması hakkının birleşimiyle unutulma hakkı kavramı ortaya çıkmıştır. Unutulma hakkı veya özel yaşamın mahremiyeti, kişilik haklarının temelini oluşturduğundan, bu hakka karşı yapılan her eylemin kişilik hakkına yapılan müdahale olarak değerlendirilmesi nedeniyle, dijital teknoloji çağı ile birlikte oluşmuş yeni bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir (Güngör, 2021; Kaya, 2022; Korap Özel, Deniz & Pakkan, 2021).

Unutulma hakkı, “kişinin yanıtıcı, gereksiz, anakronik, utanç verici olabilecek veya alakasız veriler içerebilecek geçmiş kayıtları silme, sınırlama, değiştirme hakkı” olarak tanımlanmaktadır. Kişiyle, ilgili geçmişteki kayıtlar, o kişiyle ilgili mevcut algıları engellemeye devam etmez. Bu hak, Avrupa Adalet Divanı ve Avrupa Birliği'nin Genel Veri Koruma Yönetmeliği'nde (General Data Protection Regulation-GDPR) yer alarak, silme hakkı olarak kodlanmış olup, mahremiyet hakkı ifade özgürlüğü arasındaki güç dengesini sağlayarak, veri öznesinin haklarını dengelemeyi önermektedir. Unutulma hakkı çerçevesinde, paylaşım bağlamında, ebeveyn hakları ile çocukların mahremiyet çıkarları arasındaki gerilimi azaltarak, sosyal ağ sitelerinde bilgi yayma haklarını dengelemeyi hedeflemektedir (Haley, 2020).

Avrupa Birliği çerçevesinde ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ebeveyn hakları ile çocukların mahremiyeti arasındaki gerilimi azaltmanın bir yolu olarak çocukların birçoğunun özel bilgilerinin COPPA (Children's Online Privacy Protection Act) (Dursun, 2019; Steinberg, 2017), FERPA (The Family Educational Rights and Privacy) ve HIPPA (Health Insurance Portability and Accountability

Act) tarafından üçüncü kişilerin ifşasına karşı bilgilerin korunmasına fırsat verilmesi yönünde düzenlemeler yapılması sağlanarak unutulma hakkı ile çocukların arkadaş ve aileleri tarafından yapılmış olan utanç verici veya özel bilgilerin arama motorlarından kaldırılma seçeneğini sunduğu belirtilmektedir. Fakat bazı içerikler adreslerden tamamen kaldırmadığından oluşabilecek zararlardan tamamen korumadığı görüldüğünden, ebeveynlerin gizlilik risklerinden haberdar edilip, çocuklarının çevrimiçi ortamda mahremiyetini korumanın yollarına yönelik çalışmaların yapılması önerilmektedir (Haley, 2020).

Ebeveynlerin, sosyal medyada bilinçsizce yaptıkları paylaşımların çocuklarının mahremiyet ve unutulma hakkını görmezden gelerek, bu durumun diğer kişiler tarafından istismar edilmesinde rol oynadıklarını farkında olmalarının gerekliliği gözlenmektedir (Çimke, Yıldırım Gürkan & Polat, 2018). Ebeveynlerin çocuğun kişisel verilerinin koruyucusu olarak, çocuğun unutulma hakkının, ebeveynlerin çocuklarına ait bilgileri sosyal medyada paylaşmasının yaratabileceği problemleri önlemede ebeveynlik hakları ile çocuk haklarını dengelemede önemi belirtilmektedir (Yavuz, 2020).

Dijital hayatın sonucu olarak ortaya çıkan kavramlardan biri olan sosyal medya ile birlikte yaşamın neredeyse her anını paylaşıldığı görülmektedir. Paylaşan ebeveynliğin ailelerde oluşan yeni bir fenomen olarak bireylerin yaşamlarında yaratacağı etkilerin incelenmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır.

SONUÇ

Dijital teknoloji ürünlerinin her geçen gün gelişmesi, değişmesi ve hayatımızın her alanında sayılamayacak kadar yararlı etki sağlamasının yanı sıra bilinen ve bilinmeyen birçok zararlı etkiyi de beraberinde getirmektedir. Dijital teknoloji ürünleri sayesinde alışkanlıklarımız, etkileşim alanlarımız, iletişim ve paylaşım yöntemlerimiz değişmiş ve değişmeye de devam etmektedir. Yakın bir geçmişte aile ve çocuklarımıza ait özel günlerde çekilen fotoğraflar, belge ve bilgiler aileyle ve albümlerle sınırlı iken, sosyal medya paylaşımları sayesinde aile ve ülke sınırlarını aşarak dünyanın her yerinden izlenir ve gözlenir hale gelmiştir. Tek bir kılına zarar gelmesini istemediğimiz ve bir damla gözyaşı dökmesine bile dayanamadığımız en değerli varlıklar olan çocuklarımızın fotoğraflarını, özel günlerine ait video ve belgelerini hiç düşünmeden sanal ortamlarda ve tanımadığımız kişilerin dolaştığı pazarlarda paylaşıyoruz. Bu paylaşımlar sonucunda ortaya çıkan sorunlardan kaynaklanan “paylaşan ebeveynlik”, “paylaşılan çocuk/çocukların sorunları”, “çocukların mahremiyeti ve yasal hakları” gibi yeni kavramların yanı sıra, yeni

araştırma konuları da ortaya çıkmaktadır.

Ebeveynlerden bazıları, başka ebeveynler paylaşıyor diye çocukları ile ilgili bilgi ve belgeleri hiç endişe etmeden sosyal medyada paylaşmaktadır. İnsanların ruh hali, duygusal bulaşma yoluyla başkalarına da geçebilmekte ve farkında olmadan aynı hislere sahip olmasına yol açabilmektedir. Ebeveynlerin, sosyal medyada çocuklarının yaşamlarının önemli anlarında duydukları mutluluklarını benzer kişilerle paylaşımı, fikir alışverişi, önerilerde bulunma ve iletişim kurma biçiminde başlayıp, ticari amaçlara dönüşen siteler, bloglar ve platformlara dönüşmektedir. Çocuklara ait fotoğraf, bilgi ve belgelerin paylaşılması, çocuk haklarının ve mahremiyetlerinin ihlal edilmesi, çocukların gelişimi, sosyal yaşantısı ve gelecekte beklenmedik sorunlarla karşılaşma risklerini gündeme getirmektedir. Ebeveynlerden bazıları sosyal medyada ya da diğer platformlarda yaptıkları paylaşımların sadece kendi belirledikleri izleyiciler tarafından ulaşılabileceğini düşündüklerinden, çocuklarına yönelik “ayak izlerinin” büyük kitlelerin eline geçeceğini düşünmediklerinden çocukları için olumsuz kapılar araladıklarının farkına varamamaktadırlar. Sosyal ağlarda yapılan ve yapılacak olan paylaşımların olumsuzluklarından korunabilmek için, bireylerin ve ailelerin sosyal medya okuryazarlığı konusunda eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Sosyal ağlarda çocuklarla ilgili paylaşım yapmadan önce iyi düşünülmesi ve sosyal ağlarda paylaşılan her belge ve bilginin dijital ortamda çocuk/çocuklar için “ dijital ayak izleri” oluşturduğunun bilinmesi gerekmektedir. Dijital ortamlardaki bu ayak izleri 7/24 kötü niyetli (sapkın kişilerden hırsızlara kadar) kişiler tarafından bilgi ve belge toplamak için sürekli olarak takip edilmektedir. Siz dijital ortamlarda çocuklarınız hakkında ne kadar çok bilgi ve belge paylaşırsanız, kötü niyetli kişi ya da kişiler için o kadar çok malzeme sunmuş olursunuz. Çünkü sosyal medya ve diğer platformlarda ne kadar çok paylaşım, o kadar çok risk almak demektir.

Ebeveynlerin yanı sıra, okul çağındaki çocukların da öğretmenler tarafından sosyal medyada paylaşıldıkları görülmektedir. Genel olarak bu paylaşımlar sonucunda çocukların maruz kalacağı riskler arasında; pedofililer ile diğer sapkın kişi ya da grupların amaçlarını hizmet etme ve dijital kaçırılma olaylarına maruz kalma yer almaktadır.

Gerek ulusal ve gerekse uluslar arası yasalar ve sözleşmeler incelendiğinde, çocuğun/çocukların kişilik, mahremiyet ve gizlilik hakkı ile ebeveynlerin velayet hakkı ve sosyal medya paylaşımlarının ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesinin sınırlarının genel bir çerçeve olarak çizildiği görülmektedir. Onun için ebeveynlerin, çocukların, ailelerin ve toplumun sosyal medya paylaşımları konusundaki okur yazarlık düzeylerinin artırılması ve bilinçlendirilmelerinin

yanı sıra, yasal hak ve sorumluluklarının da neler olduğunu bilmelerinde yarar vardır.

Kısaca; ebeveynlerin, sosyal medya ortamlarında amacı ne olursa olsun, iyice düşünmeden ve çocuklarından (uygun yaşta ise) gerekli olan izinleri almadan, onların mahremiyet ve kişilik haklarını da göz önünde bulundurarak, gelecekte onlar için karanlık bir sayfa açmamak adına çocukları ile ilgili paylaşımlarda bulunmamaları önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, B. S., Paylan, N., Etlik, Ş., et al. (2020). "Sharenting" konusunda ebeveynlerin farkındalık düzeyleri. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 8-18.
- Altun, D. (2019). An investigation of preschool children's digital footprints and screen times, and of parents' sharenting and digital parenting roles. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 10(35), 76-97.
- Anık Gök, S. (2021). *Fotoğraf ve bellek ilişkisi: Görsel temsillerin yeniden üretimi*. (Yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Aral, N. & Kadan, G. (2021). Okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin medya araçlarını kullanım düzeylerinin incelenmesi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 4(7), 50-56.
- Archer, C. (2019). How influencer 'mumpreneur' bloggers and 'everyday' mums frame presenting their children online. *Media International Australia*, 170(1), 47-56. Doi: 10.1177/1329878X19828365
- Aslan, S. & Durmuş, E. (2020). Okul öncesi dönemde güncel bir ebeveyn davranışı: Sharenting. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 135-151. Doi: 10.24130/eccd-jecs.1967202041185
- Atalay, G. E. (2019). Sosyal medya ve çocuk: "Babishko family fun TV" isimli Youtube kanalının eleştirel bir analizi. *Erciyes İletişim Dergisi Uluslararası Dijital Çağda İletişim Sempozyumu Özel Sayısı 1*, 179-202. Doi: 10.17680/erciyesiletisim.484856
- Ayhan, H. & Öztürk, E. (2021). Dijital dünyada ebeveyn olmanın görünürde normal bir yansıması olarak paylaşılan ebeveynlik (sharenting): Geleneksel bir derleme. *Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi*, 18(2), 165-177. Doi: 10.5336/forensic.2021-82082
- Barnes, R. & Potter, A. (2020). Sharenting and parents' digital literacy: An agenda for future research. *Communication Research and Practice*, 18, 1-15. Doi: 10.1080/22041451.2020.1847819
- Baştemur, Ş., Borucu, D. H. & Bulut, S. (2021). Ebeveynlerin çocuklarının fotoğrafını sosyal medyada paylaşmasının (sharenting) psikolojik sonuçları: Bir sharenting olgu incelemesi. *Turkish Journal of Child Adolescent Mental Health*, 28 (2), 166-173. Doi: 10.4274/tjcamh.galenos.2020.00710
- Battersby, L. (2015). Millions of social media photos found on child exploitation sharing sites. *The Sydney Morning Herald*. Retrieved from: <http://www.smh.com.au/national/millions-of-social-media-photos-found-on-child-exploitation-sharing-sites-20150929-gjxe55.html>. Erişim Tarihi: 08.01.2023.
- Blum Ross, A. & Livingstone, S. (2017). "Sharenting," parent blogging, and the boundaries of the digital self. *Popular Communication*, 15(2), 110-125. Doi: 10.1080/15405702.2016.1223300
- Briazu, R. A., Floccia, C. & Hanoch Y. (2021). Facebook sharenting in mothers of young children: The risks are worth it but only for some. *Technology, Mind, and Behavior*, 2(4), 1-11. Doi: 10.1037/tmb0000051
- Brosh, A. (2016). When the child is born into the internet: Sharenting as a growing trend among parents on Facebook. *The New Educational Review*, 43(1), 225-235. Doi: 10.15804/tner.2016.43.1.19
- Brosh, A. (2018). Sharenting-why do parents violate their children's privacy?. *The New Educational Review*, 54(4), 75-85. Doi: 10.15804/tner.2018.54.4.06

- Buitrago Ropero, M. E., Ramírez Montoya, M. S. & Laverde, A. C. (2020). Digital footprints (2005–2019): A systematic mapping of studies in education. *Interactive Learning Environments*, 17, 1-14. Doi: 10.1080/10494820.2020.1814821
- Campana, M., Van den Bossche, A. & Miller, B. (2020). #dadtribe: Performing sharenting labour to commercialise involved fatherhood. *Journal of Macromarketing*, 40(1), 475-491. Doi: 10.1177/0276146720933334
- Choi, G.Y. & Lewallen, J. (2018). “Say instagram kids?” Examining sharenting and children’s digital representations on instagram. *Howard Journal of Communucations*, 29(2), 144-164. Doi: 10.1080/10646175.2017.1327380
- Cino, D. & Dalledonne Vandini., C. (2020). “Why does a teacher feel the need to post my kid?” Parents and teachers constructing morally acceptable boundaries of children’s social media presence. *International Journal of Communication*, 14, 1153-1172.
- Cino, D., Demozzi, S. & Subrahmanyam, K. (2020). “Why post more pictures if no one is looking at them?” Parents’ perception of the Facebook like in sharenting. *The Communication Review*, 23(2), 122-144. Doi: 10.1080/10714421.2020.1797434
- Çalapkulu, Ç. & Alp, F. (2020). Dijital ebeveynler ile çocukların sosyal medya kullanımı üzerindeki mahremiyet ilişkisi. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(8), 132-144.
- Çimke, S., Yıldırım Gürkan, D. & Polat, S. (2018). Sosyal medyada çocuk hakkı ihlali: Sharenting. *Güncel Pediatri*, 16(2), 261-267.
- Dobrila, M. C. (2021). Online education during pandemic: Sharenting vs. children’s right to their own image and education. *Revista Românească Pentru Educație Multidimensională*, 13(1), 431-446. Doi:10.18662/rrem/13.1/380
- Dursun, C. (2019). Ebeveynlerin çocuklarını sosyal medyada teşhiri: Çocuk hakları bağlamında bir değerlendirme. *Çocuk ve Medeniyet*, 2, 195-208.
- Er, S., Yılmaztürk, N. H., Özgül, T., et. al. (2022). Parents’ shares on Instagram in the early days of the COVID-19 pandemic. *Turkish Journal of Education*, 11(1), 1-15. Doi: 10.19128/turje.949445
- Erdoğan, C. (2019). “Çocukların kişisel verilerinin korunması (sosyal medya örneği kapsamında)». *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan Özel Sayısı 21*, 2445-2467.
- Ergül, G. & Yıldız, S. (2021). Sosyal medyada sosyal annelik: Instagram anneliği. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 611-627.
- Erişir, R. M. & Erişir, D. (2018). Yeni medya ve çocuk: Instagram özelinde “sharenting” (“paylaşan anababalık”) örneği. *Yeni Medya*, 4-5, 50-64.
- Ertuğrul, M. (2021). Çocuğun kişisel verilerinin velisi tarafından sosyal medyada kullanılmasının kişilik hakkı bakımından değerlendirilmesi. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*. 2, 513-564. Doi: 10.33432/ybuhukuk.886576
- Fox, A. K. & Hoy, M. G. (2019). Smart devices, smart decisions? Implications of parents’ sharenting for children’s online privacy: An investigation of mothers. *Journal of Public Policy & Marketing*, 38(4), 414-432. Doi: 10.1177/0743915619858290
- Garmendia, M., Martínez, G. & Garitaonandia, C. (2021). Sharenting, parental mediation and privacy among spanish children. *European Journal of Communication*, 37(2), 1-16. Doi: 10.1177/02673231211012146
- Girgin, Ö. A. & Gönal, S. (2020).Çocuğun kişisel verilerinin sosyal medyada ebeveyn tarafından paylaşılmasının hukuki sonuçları. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 44, 99-128.
- Goodman, M. (2016). Geleceğin suçları dijital dünyanın karanlık yüzü. Ed. Y.Türk. Timaş Yayınları. İstanbul.
- Gültekin, E. (2018). Çocuğun kişilik hakkının ana-baba tarafından sosyal medya aracılığıyla ihlalinin hukuki görünümü. *Çocuk ve Medeniyet*, 1, 103-143.
- Güngör, A. (2021). Sosyal medyada çocuk hakları ihlali ve çocuk istismarı: Instagram anneleri. *İletişim ve Araştırma Dergisi*, 54, 1-24. Doi: 10.47998/ikad.836192

- Günüç, S. (2020). Sharenting eyleminin psikolojik açıdan değerlendirilmesi: Türk ve İngiliz annelerinin karşılaştırılması. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(1), 281-297. Doi: 10.18863/pgy.795651.
- Haley, K. (2020). Sharenting and the (potential) right to be forgotten. *Indiana Law Journal*, 95(3-Article 9), 1005-1020.
- Holiday, S., Norman, M. S. & Densley, R. L. (2020). "Sharenting and the extended self: self-representation in parents' instagram presentations of their children. *Popular Communication*, 20(1), 1-15. Doi:10.1080/15405702.2020.1744610
- Kale Özçelik F. (2020). Çocuğun özel yaşamına saygı hakkının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında değerlendirilmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 34(2), 425-451. Doi: 10.34246/ahbvuhfd.733281
- Kaya, İ. & Mutlu Bayraktar, D. (2021). Türkiye'de yapılan dijital ebeveynlik araştırmalarına yönelik bir içerik analizi çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1046-1082. Doi: 10.17679/inuefd.928805
- Kaya, K. (2022). Özel hayatın gizliliği hakkı ile kişisel verilerin korunması hakkı bağlamında ortaya çıkan bir hak olarak unutulma hakkının değerlendirilmesi. *TİHEK Akademik Dergisi*, 5, 177-196.
- Kılınç, D. (2016). 5651 sayılı internet ortamında yapılan yayınların düzenlenmesi ve bu yayınlar yoluyla işlenen suçlarla mücadele edilmesi hakkında Kanun'un 9/A maddesi çerçevesinde özel hayatın korunması. *Gazi Üniversitesi hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(2), 577-625.
- Klucarova, S. & Hasford, J. (2021). The Oversharenting paradox: When frequent parental sharing negatively affects observers' desire to affiliate with parents. *Current Psychology*. Doi: 10.1007/s12144-021-01986-z
- Kopecky, K., Sztokowski, R., Aznar Díaz, I., et. al. (2020). The phenomenon of sharenting and its risks in the online environment. experiences from Czech Republic and Spain. *Children and Youth Services Review*, 110, 1-6. Doi: 10.1016/j.chilyouth.2020.104812
- Korap Özel, E., Deniz, Ş. & Pakkan, Ş. (2021). Çocuğu 'haber'den silmek: Çocuk haberlerinde gazetecilik etiği için yeni bir fırsat olarak unutulma hakkı. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, 61, 127-160. Doi:10.26650/CONNECTIST2021-902582
- Küçükali, A. & Serçemeli, C. (2019). Çocukların sosyal medyadaki mahremiyet hakları ve "sharenting" üzerine bir uygulama: Atatürk Üniversitesi örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(68), 1176-1186. Doi: 10.17719/jisr.2019.3905
- Lazard, L., Capdevila, R., Dann, C., et. al. (2019). Sharenting: Pride, affect and the day-to-day politics of digital mothering. *Social Personality Psychology Compass*, 13(3), 1-20. Doi: 10.1111/spc3.12443
- Marasli, M., Er, S., Yilmazturk, N. H., et. al. (2016). Parents' shares on social networking sites about their children: Sharenting. *Anthropologist*, 24(2):399-406.
- McDaniel, B. T., Coyne, S. M. & Holmes, E. K. (2012). New mothers and media use: Associations between blogging, social networking, and maternal well-being. *Maternal and Child Health Journal*, 16(7), 1509-1517. Doi: 10.1007/s10995-011-0918-2
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). Okullarda Sosyal Medyanın Kullanılması, 2017/12 numaralı genelge. <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1833.pdf>. Erişim Tarihi: 08.01.2023.
- Öden Akman, A., Çuhacı Çakır, B. & Kocabaş, C. N. (2021). Çocukların sosyal medyadaki dijital ayak izleri: Mahremiyet ihlalinde hassas noktalar. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 15, 553-555. Doi: 10.12956/tchd.949279
- Ögel Balaban, H. (2021). Bir ebeveynlik kaynağı olarak Facebook ebeveyn grupları: anneler üzerine bir araştırma. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 9(19),114-126. Doi: 10.7816/nesne-09-19-09
- Özgül, T., Er, S., Hazal Yilmaztürk, N., et. al. (2022) Anababaların çocuklarıyla ilgili sosyal medya paylaşımları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 55(1), 239-262. Doi: 10.30964/auebfd.825924

- Ranzini, G., Gemma, E., Newlands, G. E., et. al. (2020). Sharenting, peer influence, and privacy concerns: A study on the Instagram-sharing behaviors of parents in the United Kingdom. *Social Media + Society*, 1-13. Doi: 10.1177/2056305120978376
- Romero Rodríguez, J. M. Kopecký, K., García González, A. et. al., (2022). Sharing images or videos of minors online: Validation of the Sharenting Evaluation Scale (SES). *Children and Youth Services Review*, 136, 1-7. Doi: 10.1016/j.chilyouth.2022.106396
- Serin, H. (2019). Sosyal medyada çocuk hakları ihlalleri: ebeveynler ve öğretmenler farkında mı?. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (Özel Sayı), 1-27. doi:10.17494/ogusbd
- Sezerer Albayrak, E. (2020). Sosyal medyada çocuk mahremiyeti: Ebeveynlerin Instagram'daki çocuk mahremiyetine bakış açıları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(39), 1211-1226. Doi: 10.46928/iticusbe.787870
- Siibak, A. & Traks, K. (2019). The dark sides of sharenting. *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies*, 11(1), 115-121. Doi: 10.1386/cjcs.11.1.115_1
- Steinberg, S. B. (2017). Sharenting: Children's privacy in the age of social media. *Emory Law Journal*, 66, 839-884.
- Turgut, Y. E., Kopuz, T., Aslan, A., et. al. (2021). Factors affecting parents' share on social media about their children. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 50(1), 276-292.
- Udenze, S. & Bode, O. S. (2020). Sharenting in digital age: A netnographic investigation. *International Journal of Darshan Institute on Engineering Research and Emerging Technologies*, 9(1), 29-34. Doi: 10.13140/RG.2.2.14790.29761
- Wardhani, P. & Sekarasih, L. (2021). Parental decisions on sharing their children's private information on social media among families in Jakarta area. *Makara Human Behavior Studies in Asia*, 25(2), 127-136. Doi: 10.7454/hubs.asia.1161121
- Williams Ceci, S., Grose, G. E., Pinch, A. C., et. al. (2021). Combating sharenting: interventions to alter parents' attitudes toward posting about their children online. *Computers in Human Behavior*, 125, 1-10. Doi: 10.1016/j.chb.2021.106939
- Yavuz, C. (2020). Sosyal medya ebeveynliği ve çocukların unutulma hakkı. *İzmir Barosu Dergisi*, 15-52.
- Yüksel, H. Sharenting bağlamında sosyal medyada çocuk imajının inşası. *Akademik Düşünce Dergisi*, 4, 50-68.
- Zeybekoğlu Akbaş, Ö. & Dursun, C. (2020). Teknolojinin aileye etkisi: Değişen ailenin dijital ebeveyn ve çocukları. *Turkish Studies-Social*, 15(4), 2245-2265. Doi: 10.29228/TurkishStudies.43395
- Zorluoğlu Yılmaz, A. (2021). Sharenting ve velayet hakkının sınırları. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29(4), 3383-3417. Doi: 10.15337/suhfd.972124